

«حلقات»

درس 2

استاد: حجت‌الاسلام و المسلمین علم الهدی
آموزشیار: آقای عطایی

یکی از ادله حجّیت خبر واحد، سیره بود. عده‌ای در مقام اشکال به این دلیل، آیات نهی کننده از عمل به ظن را کاشف از نهی از عمل به سیره توسط شارع قلمداد کردند.

شهید صدر (ره) برای پاسخ به این اشکال، ابتدا پاسخ برخی از اصولیون متأخر را مطرح می‌کند. در درس‌های گذشته با پاسخ‌های مرحوم محقق نایینی (ره) و مرحوم آخوند خراسانی (ره) آشنا شدیم. در این درس، ابتدا اشکال شهید صدر (ره) به پاسخ آخوند خراسانی (ره) بیان می‌شود و سپس با تبیین سومین پاسخ که از سوی محقق اصفهانی (ره) مطرح شده است، این درس را به پایان می‌بریم.

متن درس

الجواب الثانى: ما ذكره صاحب الكفاية - رحمه الله - من ان الردع عن السيرة بتلك العمومات الناهية غير معقول لأنه دور، و بيانه ان الردع بالعمومات عنها يتوقف على حجية تلك العمومات فى العموم و هذه الحجية تتوقف على عدم وجود مخصص لها، و عدم وجود مخصص يتوقف على كونها رادعة عن السيرة، و الا لكانت مخصصة بالسيرة و لسقطت حجيتها فى العموم و الجواب على ذلك ان توقف الردع بالعمومات على حجيتها فى العموم صحيح غير ان حجيتها كذلك لا تتوقف على عدم وجود مخصص لها، بل على عدم إحراز المخصص، و عدم إحراز المخصص حاصل فعلا ما دامت السيرة ما لم يعلم بامضائها فلا دور.

الجواب الثالث: ما ذكره المحقق الأصفهانى - رحمه الله - من ان ظهور العمومات المدعى ردعها لا دليل على حجيتها، لأن الدليل على حجية الظهور هو السيرة العقلانية، و مع انعقادها على العمل بخبر الثقة لا يمكن انعقادها على العمل بالظهور المانع عن ذلك لأن العمل بالمتناقضين غير معقول.

یادآوری پاسخ آخوند خراسانی(ره)

ردع سیره توسط عمومات قرآنی، معقول نیست؛ چرا که منجر به دور خواهد شد. این دور در سه بند زیر تبیین شده است:

۱. ردع سیره توسط عمومات، متوقف بر این است که عمومات، شامل خبر ثقه شده و نسبت به آن هم حجّت باشد.

۲. عمومات به شرطی شامل خبر ثقه هم می شود که هیچ مخصصی خبر ثقه را از دایره حجّیت عمومات خارج نکند.

۳. عدم وجود مخصص خبر ثقه از تحت عمومات، متوقف است بر ردع سیره توسط عمومات.

بنابراین ردع عمومات از سیره در بند اول، در نهایت متوقف است بر ردع عمومات از سیره در بند آخر و این یعنی دور.

Sco1: 9:07

اشکال شهید صدر(ره) به پاسخ مرحوم آخوند(ره)

اشکال: دور مطرح شده توسط آخوند خراسانی (ره) قابل قبول نیست؛ زیرا تعلیق مطرح شده در بند دوم، درست نمی باشد.

توضیح :

اشکال شهید صدر (ره) در سه مرحله قابل تبیین است:

اولاً: آنچه آخوند خراسانی (ره) در بند اول مطرح کرده است، صحیح است؛ یعنی ردع سیره توسط عمومات، متوقف است بر اینکه ظنون نهی شده توسط عمومات، شامل ظن حاصل از خبر ثقه هم باشد.

ثانیاً: آنچه آخوند خراسانی (ره) در بند دوم مطرح کرده است، صحیح نیست؛ زیرا شرط شمول خبر ثقه توسط عمومات، عدم وجود مخصص نیست، بلکه عدم احراز مخصص است. برای اطمینان از اینکه خبر ثقه هم مشمول ظنون نهی شده در آیات می باشد، لازم نیست علم به عدم تخصیص آن از عمومات داشته باشیم، بلکه علم نداشتن به تخصیص کفایت می کند؛ هر چند در واقع تخصیص خورده باشد.

خلاصه: درست نیست بگوییم که عمومات قرآنی به شرطی شامل خبر ثقه می شوند که علم داشته باشیم خبر ثقه تخصیص نخورده باشد، بلکه باید بگوییم که عمومات قرآنی به شرطی شامل خبر ثقه می شوند که احراز نکرده باشیم خبر ثقه تخصیص خورده باشد؛ پس تا وقتی که تخصیص ظن حاصل از خبر ثقه را از ظنون نهی شده در عمومات احراز

نکرده باشیم و به تعبیر دیگر تا وقتی علم به این تخصیص نداشته باشیم و به تعبیر سوم تا وقتی که شک در این تخصیص داشته باشیم، همچنان ظنون نهی شده در عمومات، شامل خبر ثقه هم می شود و بنابراین، آیات، قابلیت ردع از سیره را دارا می باشند.

ثالثاً: با توجه به تغییرات و اصلاحاتی که در بند دوم رخ داد، بند سوم نیز به این شکل تغییر خواهد کرد که «عدم احراز تخصیص، متوقف است بر عدم احراز ردع سیره توسط عمومات». به تعبیر دیگر، عدم احراز مخصص متوقف است بر شک در ردع عمومات از سیره. یعنی آنچه که همین الان موجود است و متوقف بر چیز دیگری نیست بنابراین این سلسله در اینجا به پایان می رسد و دیگر دوری شکل نمی گیرد.

Sco2:16:17

جواب سوم از اشکال: پاسخ محقق اصفهانی

پاسخ: هر چند ظاهر عمومات قرآنی، سیره عمل به خبر ثقه را ردع می کنند، ولی ما دلیلی بر حجیت این ظهورات نداریم تا به نهی حاصل از آنها عمل کنیم.

توضیح: ظاهر کلام متکلم، جزء ظنون است و دلیل بر حجیت این ظهور، سیره عقلا است؛ یعنی سیره عقلا بر عمل طبق ظاهر کلام شکل گرفته است. حال اگر این کلام، عمومات قرآنی نهی کننده از هر ظنی، از جمله ظن حاصل از خبر ثقه باشد، با توجه به اینکه می دانیم در رابطه با خبر ثقه، سیره عقلا بر اعتماد و عمل طبق ظن حاصل از خبر ثقه شکل گرفته است لازم می آید که سیره عقلا بر دو عملی شکل گرفته باشد که نقیض یکدیگرند؛ یعنی حجیت خبر ثقه و واجب الاتباع بودن آن، با عدم حجیت خبر ثقه و نهی از اتباع آن در تناقضند. در چنین شرایطی هیچ گاه سیره عقلا بر عمل طبق ظاهر عموماتی که مفاد آن، مانع جریانی یکی از سیره های عقلایی است، شکل نمی گیرد و وقتی سیره عقلا بر عمل طبق ظاهر این عمومات شکل نگرفت، عمومات مذکور هیچ حجیتی نخواهد داشت؛ چرا که حجیت ظواهر کلام، تنها از طریق سیره عقلاء قابل اثبات است.

Sco3: 23:33

۱. شهید صدر(ره) پاسخ مرحوم آخوند(ره) به اشکال «رادیّت عمومات قرآنی از سیره عمل به خبر ثقه» را قبول ندارد؛ چرا که به نظر ایشان، دور پیش نمی‌آید.

۲. علت عدم پذیرش دور توسط شهید صدر (ره) این است که شهید (ره)، شمول خبر ثقه توسط عمومات قرآنی را متوقف بر عدم علم به تخصیص خبر ثقه از این عمومات می‌داند و نه علم به عدم تخصیص خبر ثقه از این عمومات. عدم احراز تخصیص خبر ثقه از عمومات نیز متوقف است به شک در ردع سیره ب واسطه عمومات و نه علم به ردع سیره توسط عمومات؛ بنابراین محذور دور، مرتفع می‌شود.

۳. پاسخ محقق اصفهانی(ره) به اشکال مورد بحث این است که هر چند ظهور این عمومات قرآنی، خبر ثقه را هم شامل می‌شود، اما این ظهور، حجّت نبوده و هیچ الزامی ندارد که به آن پایبند باشیم؛ زیرا دلیل بر حجّت ظهور، سیره عقلا است. سیره عقلا نیز هیچ‌گاه حجّت ظهورهایی که مفاد آن بر خلاف عمل عقلا به خبر ثقه است امضا نمی‌کند؛ چرا که لازمه‌اش وجود تناقض در عمل عقلا است.